

Interesante sunt și ciornele scrisorilor adresate lui Ionel Brătianu, în care regele își exprimă sentimentele de devotament față de interesele României la Conferința de pace de la Paris și în care își exprimă temerile față de atitudinea marilor puteri: “Sunt eu probabil prea pesimist în aprecierile mele și aș vrea să fiu un profet mincinos, dar n-am crezut niciodată în dezinteresul absolut al marilor puteri și cred că greșelile pe care le-au săvârșit mereu și pe care se pare că vor să le perpetueze provin în mare parte din faptul că nu-și dau osteneala să cunoască sufletul și caracterul celor mici, pe care îi privesc de la înălțimea rolului lor de tutore pe care l-au jucat mereu cu atâta fast, cu atâta zgomot și așa de puțin tact.” (p. 405)

Din considerațiile și observațiile făcute în corespondența sa, regele Ferdinand se dovedește un bun analist al situației internaționale, mai ales în contextul Primului Război Mondial și un apărător al intereselor României, față de care a avut un devotament sincer și nedisimulat pe tot parcursul domniei sale.

Mirela Tîrnă

Árpád Hornyák, *Hungarian-Yugoslav Relations, 1918-1927*, New York, Columbia University Press, 2013, 426 p. (bibliographic essay, bibliography and three maps)

Árpád Hornyák este cercetător științific principal la Institutul de Istorie al Academiei de Științe a Ungariei și profesor de istorie la Universitatea din Pécs. Domnia sa predă disciplinele *Istoria Balcanilor în secolele al XIX-lea și al XX-lea* și *Politica externă a Ungariei în secolul al XX-lea*. Studiile sale se axează pe relațiile ungaro-iugoslave din secolul al XX-lea.

În cartea de față, Árpád Hornyák tratează evoluția relațiilor diplomatice dintre Ungaria și statul sârbilor, croaților și slovenilor de la sfârșitul Primului Război Mondial până la 5 aprilie 1927. Anul 1927 a reprezentat un punct de cotitură în istoria diplomației ungaro-iugoslave. Autorul consideră că semnarea pactului de prietenie ungaro-italian, care a plasat Ungaria și Iugoslavia în două tabere divergente, a pus capăt pașilor prudenți și ezitanți făcuți spre o tentativă de apropiere în anul precedent.

La sfârșitul Primului Război Mondial, pe harta Europei s-au produs schimbări esențiale: s-au prăbușit Imperiile German, Austro-Ungar, Rus și Otoman, ceea ce a dus la apariția unui mozaic de noi state, cum ar fi Austria, Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia și Finlanda, în timp ce altele, cum ar fi Regatul României și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor, și-au extins teritoriile.

Specificitatea relațiilor diplomatice ungaro-iugoslave a ținut seama de relațiile Iugoslaviei cu Italia, fiecare mișcare politică exercitată de Italia a influențat în mod semnificativ orice acțiune politică din partea Belgradului. Un alt factor menționat de autor, care a influențat relațiile ungaro-iugoslave, a fost rolul pe care l-a jucat Europa Centrală, inclusiv Ungaria, în politica externă iugoslavă. Autorul subliniază că această regiune avea o importanță foarte redusă în ochii Belgradului, comparativ cu aspirațiile iugoslave în ceea ce privește Balcanii.

Această carte cuprinde trei părți.

Prima parte, intitulată *From the liberal democratic revolution to the deposition of the House of Habsburg* tratează relațiile dintre Ungaria și Regatul sârbilor, croaților și slovenilor la sfârșitul Marelui Război, activitatea guvernului Károlyi, relațiile dintre Italia, Ungaria și Rusia, precum și negocierile ungaro-românești.

Un punct important este dedicat conferinței păcii și stabilirii *de jure* a graniței ungaro-iugoslave, cât și restabilirii relațiilor diplomatice dintre cele două țări. Prin armistițiul încheiat la Padova, granița de sud, care separa Ungaria și aliații, urma să fie trasată de la râul Mureș în est până la orașele Subotica, Baja și Pécs, așa cum stipula Convenția de la Belgrad din 13 noiembrie 1918. La 1 august 1919, Consiliul Suprem al Conferinței de Pace de la Paris a luat o decizie finală în ceea ce privea granița, recunoscută internațional prin Tratatul de la Trianon (1920).

Cu toate că guvernul iugoslav și-a menținut suspiciunile față de Ungaria, mai ales după încercarea de a restaura dinastia habsburgică, și a acuzat în numeroase rânduri guvernul ungar că încerca să se reînarmeze, Ungaria nu a constituit pentru Iugoslavia aceeași amenințare pe care o reprezenta Italia. Árpád Hornyák transpune relațiile diplomatice dintre Ungaria și Iugoslavia pe tabla de șah a Marilor Puteri, cu interese majore în Balcani.

În acest sens, autorul relevă cititorilor un material valoros inedit, îmbogățind cercetarea pe baza aprofundării analizei unor documente diplomatice iugoslave până de curând necunoscute, care aruncă o lumină nouă asupra evenimentelor, ce au marcat demersurile diplomației ungare și iugoslave în contextul strategiei jocurilor de putere ale Marilor Puteri în Balcani.

Partea a doua, intitulată *After the Royal Coups*, debutează, după a doua încercare de restabilire a Habsburgilor, cu noua politică externă a Ungariei, prin venirea în fruntea guvernului a conelui István Bethlen și a conelui Miklós Bánffy în fruntea diplomației ungare. Noua administrație și-a aliniat principiile conform cu intențiile sale de a scoate Ungaria din izolarea în care se afla în acel moment. În mersul politicii externe ungare erau două opțiuni de urmat: să rămână în situația curentă ori să încerce o revizuire, cu toate că ultima variantă avea puține șanse de izbândă. Contele Bethlen a propus o combinație între cele două variante. El dorea să continue politica de consens, dar aștepta momentul oportun pentru a transforma revizuirea în realitate.

Primul pas a fost făcut prin aderarea Ungariei la Liga Națiunilor, deoarece acceptarea Ungariei în Liga Națiunilor a însemnat o reabilitare politică și recunoașterea *de jure* a sistemului. Pe de altă parte, a continuat neutralizarea activității Micii Antante și declanșarea treptată a unei bătălii pentru îmbunătățirea situației minorităților maghiare în teritoriile pierdute și implementarea revizuirii.

Prin înființarea Micii Înțelegeri, în Iugoslavia era înlăturat pericolul de restaurare a dinastiei de Habsburg, fapt care îi dădea suficiente motive să nu se simtă amenințată, deși situația în ce privea Italia era mult mai complexă. Suspiciunile diplomației iugoslave erau strâns legate de relațiile pe care le avea Ungaria cu Italia. Mica Antantă era, în primul rând, orientată împotriva Ungariei, fără a pregăti o rezistență comună împotriva unei potențiale agresiuni germane sau italiene. Astfel, alianțele regionale defensive erau mai degrabă orientate către state prea mici pentru a constitui o amenințare, decât spre majorele amenințări potențiale la securitatea din Balcani sau Europa central-estică.

Autorul are o abordare echilibrată și enunță punctele de vedere ale actorilor regionali și ale Marilor Puteri, ce au determinat dinamica relațiilor diplomatice ungaro-iugoslave, bazându-se pe cercetarea arhivelor diplomatice din Ungaria, Serbia și Anglia.

Un alt obiectiv al administrației ungare prezentat de autor a fost stabilizarea economiei țării și obținerea unui împrumut de la Societatea Națiunilor. Iugoslavia a fost împotriva acestui demers, acuzând Ungaria că dorește să se înarmeze, dar era evident că prefera un vecin slab în locul unuia puternic, care să completeze împotriva ei.

Partea a treia este intitulată *The Détente* și prezintă încercările de normalizare a relațiilor ungaro-iugoslave și începutul reconcilierii ungaro-iugoslave.

În ultimul capitol, autorul demonstrează că în relațiile dintre cele două țări domina un sentiment de neîncredere. Slăbiciunea diplomației franceze și politica de conciliere a acesteia au determinat Iugoslavia să încerce să ajungă la un compromis cu Italia.

Iugoslavia a început să întreprindă câteva gesturi conciliante și față de Ungaria, având mai multe motive, cum ar fi: teama de a fi împresurată de Italia, îngrijorarea privind negocierile României cu Italia pentru semnarea unui tratat (septembrie 1926), creșterea influenței italiene în Albania, eșecul în normalizarea relațiilor cu Bulgaria sau în ceea ce privește pretențiile sale în Grecia.

La 5 aprilie 1927, a fost semnat Tratatul de prietenie, conciliere și arbitraj italo-ungar. Pentru guvernul de la Budapesta, aceasta a însemnat ieșirea din izolare și câștigarea unui prieten din rândul Marilor Puteri. Îmbunătățirea relațiilor dintre Ungaria și Italia a sporit îngrijorarea Belgradului că va fi înconjurată și izolată. Ungaria spera că va găsi ajutor la Roma în revizuirea tratatelor și că una dintre Marile Puteri, nemulțumită cu ordinea existentă, va sprijini cauza Ungariei.

Cartea lui A. Hornyák constituie o contribuție valoroasă la studiul istoriei statelor balcanice, alcătuind un tablou aproape complet asupra relațiilor diplomatice ungaro-iugoslave de la sfârșitul Primului Război Mondial până în 1927.

Lucrarea este însoțită de o vastă bibliografie, ce include cărți, ziare și reviste, precum și un aparat critic consistent, hărți și un index, care completează cartea în mod fericit.

Liliana Elena Boșcan Altun*

* Cadru didactic asociat la Facultatea de Istorie, Universitatea din București.